

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra pastorální a spirituální teologie

Teologické nauky

Monika Ježíková

Hlas volajícího na poušti.
Souvislosti ze spirituální teologie

Bakalářská práce

Vedoucí práce: doc. Dr. Michal Altrichter, Th.D.

2024

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jsem přitom jen uvedené prameny a literaturu.

Ve Všemíně dne 18. března 2024

Monika Ježíková

OBSAH

Úvod	4
1. Starozákonní proroctví – mezi prorokem Izaiášem a Janem Křtitelem	6
1.1 Kniha Izaiáš, prorok Izaiáš a jeho proroctví	6
1.2 Mezi prorokem Izaiášem a Janem Křtitelem – očekávání změny	9
1.3 Kdo byl Jan Křtitel	11
1.4 Poselství Jana Křtitele	12
1.5 Poušť v podání Jana Křtitele a její východiska.....	14
2. Dnešní podoby pouště	17
3. Východiska z pouště.....	19
3.1 Změna vycházející zevnitř, nikoliv zvenčí.....	20
3.2 Křesťanská služba druhým jako lék pro přijetí utrpení	21
3.3 Výzva k obrácení – cesta pokoje	26
Závěr	29
Seznam literatury	32

ÚVOD

*„Jsem hlas volajícího na poušti:
Urovnejte cestu Páně – jak řekl prorok Izaiáš.“¹*

Výzva Jana Křtitele k obrácení citovaná shora byla mottem mého celého studia na teologické fakultě. Byla výchozím bodem, skrze který jsem přistupovala ke všemu novému, s čím jsem se během studia setkávala a zpravidla také bodem posledním, který nově poznané uzavíral. V průběhu času pro mne tento verš získal neskutečně mnoho významů, tonů a barev, a proto volba tématu závěrečné práce nemohla být jiná. S radostí jsem se ponořila do systematictějšího studia s vidinou toho, že se téma na konci obsahově vyčerpá a já jej budu moct spokojeně odložit. Leč realita je jiná. Poselství pro mne získalo mnoho dalších podob, které ani zdaleka nejsou vyčerpané, a tak i po odložení pomyslného pera na konci této práce s pokorou přiznávám, že konečný význam výzvy Jana Křtitele pro mne zůstává stále zahalený rouškou tajemství, jako je pro mne tajemný sám Bůh.

Úvodem chci upřímně poděkovat svému vedoucímu této bakalářské práce, panu docentu Michalu Altrichterovi, který mne trpělivě provázel celým mým studiem. Byl mi oporou, když se mi pod rukama bortily mé nespočetné karikatury Boha, byl mi majákem, který mi svítil na cestu během mnohých temných nocí víry a zůstává pro mne nevyčerpatelným zdrojem naděje, že má cenu věřit i v časech, kdy řada zásadních životních otázek zůstává nezodpovězená.

V této práci budu čerpat z odborné literatury od českých i zahraničních autorů. Za hlavní pramen mi bude sloužit Český ekumenický překlad Písma svatého (ČEP, Praha: Česká biblická společnost, 1995). K označení jednotlivých evangelií a dalších biblických knih budu zpravidla užívat zkratky v takové podobě, jak je uvádí český ekumenický překlad. Veškerý kompletní přehled použité odborné literatury bude uveden v seznamu literatury na konci této práce.

¹ Jn 1,23

V první kapitole této práce se věnuji hledání souvislostí mezi výzvou Jana Křtitele a původním proroctvím proneseným prorokem Izaiášem. Protože proroctví bylo proneseno v konkrétní době pro konkrétní situaci, svůj popis začínám systematickým začleněním knihy Izaiáš mezi hebrejský kánon, abych následně vylíčila historické souvislosti izraelského lidu, do kterých jsou slova proroka Izaiáše pronášena. Následně se přeneseme o několik století později, abychom se seznámili s ohlášením narození Jana Křtitele, o kterém bylo již před jeho narozením řečeno, že mnohé z izraelských synů obrátí k Pánu a v jehož působení opětovně ožije poselství hlášené prorokem Izaiášem, aby tak získalo nových rozměrů.

Druhou kapitolu věnuji zamyšlení se nad symbolikou pouště, protože pouští se v biblickém smyslu rozumí situace lidu, který se pro svou nevěru cítí být opuštěný Bohem. Tuto kapitolu uzavřu pojednáním o tom, jaké různé formy na sebe může dnešní poušť brát a zda výzva Jana Křtitele není více než kdy jindy aktuální i dnes.

Posledním velkým tématem bude hledání východisek z nastíněných forem pouští dnešního světa. V první řadě poukáži na aktuálnost Janovy výzvy k obrácení i v dnešní době s důrazem na skutečnost, že tato změna musí vyjít od nás samotných, protože nelze spoléhat na změny přicházející zvenčí. V druhé řadě se dotknu úlohy křesťanské služby jako nezastupitelného léku pro nové pochopení utrpení v našich životech, abych se v poslední části třetí kapitoly věnovala neméně důležité výzvě ke ztišení jako cestě, která se nabízí každému, kdo již netrpělivě vyhlíží příchod Pána.

Je-li prvním pramenem spirituální teologie Písmo, ráda vyzdvihuji – nejen metodologicky, ale i obsahovým sdělením napříč celým textem – že předmětem zájmu mého spirituálního přístupu k tématu práce jsou biblické osobnosti; vždyť ony jsou zásadně obohacením duchovního života, který spirituální teologie systematizuje.²

Celé pojednání ukončím závěrem shrnujícím výsledky nahlížení tématu.

² Srov. Altrichter, M., Mezi traktátem a zkušeností. O postavení předmětu spirituální teologie, in Aa.Vv., Studijní texty ze spirituální teologie IV., Refugium, Olomouc 2010, s. 61–68.

1. STAROZÁKONNÍ PROROCTVÍ – MEZI PROROKEM IZAIÁŠEM A JANEM KŘTITELEM

Narození Jana Křtitele předcházelo zjevení anděla Páně, který ohlašuje jeho otci Zachariášovi, že se mu narodí syn, který bude veliký před Pánem a mnohé ze synů izraelských obrátí k Pánu, jejich Bohu.³ Jan skutečně začíná své působení kázáním, kterým vybízí lid k pokání, jak je psáno v knize slov proroka Izaiáše: „Hlas volajícího na poušti: Připravte cestu Páně, vyrovnejte mu stezky!“⁴ Pro pochopení, jak významným okamžikem pro lid mělo naplnění Izaiášova proroctví v osobě Jana Křtitele se začtíme do následujících kapitol.

1.1 Kniha Izaiáš, prorok Izaiáš a jeho proroctví

Kniha Izaiáš patří spolu s knihou Žalmů k nejčastěji citovaným knihám židovského Písma v novozákonních spisech. Systematicky je řazena dle hebrejského kánonu mezi pozdější proroky. Proroci mají připomínat Zákon a vybízet k dodržování smlouvy. Ačkoliv kniha je pojmenována po proroku Izaiášovi z 8. stol. př. Kr., autorství knihy není připisované pouze tomuto proroku, ale je výsledkem složité geneze.⁵ Například v případě dochované hebrejské verze knihy Izaiáš je text výsledkem procesu trvajícího několik staletí, když některé textové vrstvy vznikly i později než v 6. stol. př. Kr. Naproti tomu, řecký septuagintní předklad knihy je připisován spíše jednomu autorovi⁶, žijícímu ve 2. stol. př. Kr., který čerpal z hebrejské předlohy jako celku a na některých místech se do jeho znění údajně výrazně promítly i konkrétní historické události prostředí, ve kterém vznikl, tj. prostředí židovské komunity ve 2. stol. př. Kr. soustředěné kolem Oniáše, pronásledovaného člena velekněžské rodiny, nuceného prchnout z Jeruzaléma do Egypta.⁷

³ Srov. Lk 1,15-16.

⁴ Srov. Lk 3,1n.

⁵ Srov. VLKOVÁ, Gabriela Ivana. *Úvod do proročké a mudroslovné literatury Starého zákona. 2., přeprac.* vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s. 11-13, 18-19.

⁶ Podle některých otců církve bylo autorů více, kteří však pracovali pod jedním charizmatem „Izaiáš“. Srov. DATTRINO, Lorenzo, *Patrologie*, KTF UK, Praha 1997, s. 50.

⁷ Srov. *Izaiáš: komentovaný překlad řecké septuagintní verze*. V Praze: Vyšehrad, 2018, s. 15.

Prorokem v hebrejském pojetí byl člověk, který měl zvláštní posláni od Boha. Proroci byli vyhledávaní, aby lidem pomáhali v různých situacích, aby dávali rady. Konkrétně slovo Izaiáš znamená v hebrejštině „Hospodin je spása“. Velmi zjednodušeně řečeno, samo jméno tohoto proroka vystihuje obsah celé knihy, která je zaměřena na zvěstování spásy. Osoba prorokova není v knize nikterak vyvýšena, takže ji můžeme považovat za vedlejší, ačkoliv se prorok Izaiáš stal záhy legendární postavou v mnohém předčící ostatní proroky.⁸

„Je potřeba si uvědomit, že proroci nebyli systematičtí teologové. Zpravidla nechtěli zprostředkovávat nějaké univerzální poselství. Jejich proctví proto nejsou teologické traktáty, nýbrž slova adresovaná do konkrétní doby.“⁹ Je jim tedy vlastní jejich dějinnost. Proto pro porozumění poselství prorockých knih je potřeba být zorientován v historickém pozadí jednotlivých knih. Bůh se zjevil Izraeli právě tímto způsobem, v reakci na konkrétní zakoušenou zkušenost národa, kterému Bůh adresuje své poselství. Proto i každý vykladatel Písma musí brát v potaz tuto dějinnost, na jehož základě „může vhodně posoudit smysl a záměr proctví a uvažovat o jejich přiměřené aplikaci v nových situacích Božího lidu.“¹⁰

Kniha Izaiášova je dle dnešního většinově přijímaného názoru členěna na tři hlavní části, a to Proto-Izaiáš (kapitoly 1-39), obsahující předexilní, exilní i poexilní texty, Deutero-Izaiáš (kapitoly 40-55) obsahující exilní, popřípadě i poexilní texty a Trito-Izaiáš (kapitoly 56-66) obsahující spíše poexilní texty.

První část knihy Proto-Izaiáš nás zavádí přibližně na scénu 8. století př. Kr., kdy na pozadí asyrského nebezpečí ohrožujícího Izraelské království je popisováno aktuální nebezpečí jako projev Božího soudu a následně i nečekaný zvrát v podobě záchrany Jeruzaléma.

Nás však více zajímá druhá část knihy Izaiáš, protože do této části je situován předmětný výrok proroka Izaiáše, který nás bude provádět celou touto prací. Od 39. kapitoly se prorok Izaiáš v textu neobjevuje. Jako Deutero-Izaiáš bývá označován významný anonymní prorok působící krátce před vzestupem krále Kýra

⁸ *Výklady ke Starému zákonu*. IV. Knihy prorocké. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998, s. 11.

⁹ Srov. VLKOVÁ, Gabriela Ivana. *Úvod do prorocké a mudroslovné literatury Starého zákona*, s. 6.

¹⁰ Srov. tamtéž, s. 7.

a před pádem Babylónu. I společenská situace Izraele už je jiná, než tomu bylo u Proto-Izaiáše. Izrael je již totiž potrestán, Jeruzalém a judská města jsou zničeny, elitní společenská vrstva a nositelé národní tradice a národního povědomí jsou deportováni do Babylónu (ocitáme se v 6. století př. Kr., kdy došlo pravděpodobně celkem ke třem deportacím¹¹). Situace vyhnanců však není bezútěsná. Přestože se nemohli do své země vrátit, požívají však mnohých práv – mohli se shromažďovat, kupovat či dopisovat si s krajany. I přes tuto relativní volnost jsou však pod vlivem jiné kultury, vystavení neustálému pokušení přilnout k jiným bohům a k pohanským praktikám místních obyvatel. Utiskovaný národ však stále doufá a očekává vysvobození, které bývá popisováno jako „nový exodus“. Tento exodus se bude v mnohém lišit od exodu ze zajetí egyptského. Východ z Babylónu bude mít podobu spíše slavnostního procesí nežli překotného útěku ze zajetí, jehož cílem bude obnova Jeruzaléma. Osvoboditelem je perský král Kýros.¹²

Druhá část Izaiášovy knihy (nazývaná rovněž Deutero-Izaiášova), začíná 40. kapitolu následujícími slovy: „Potěšte, potěšte můj lid“, praví váš Bůh.“¹³ Bůh přichází jako útěcha do situace svého utrápeného lidu, je poselstvím naděje o vysvobození z babylónského zajetí (v eschatologickém významu rovněž ze všech forem modlářství).

„Čas jeho služby se naplnil, odpykal si své provinění.“¹⁴ Slova slibující změnu poměrů. Vina nevěrného národa je odčiněna, Hospodin se opět ujímá svého těžce trestaného lidu.

„Hlas volajícího: „Připravte na poušti cestu Hospodinu! Vyrovnajte na pustině silnici pro našeho Boha!“¹⁵ Suchá poušť je u Deuteroizaiáše symbolem žalostné situace Izraele, který se svou nevěrností vzdálil od Hospodina, pramene živé vody.

¹¹ Jer 52,28-30.

¹² Srov. VLKOVÁ, Gabriela Ivana. *Úvod do prorocké a mudroslovné literatury Starého zákona*, s. 23.

¹³ Iz 40,1.

¹⁴ Iz 40,2.

¹⁵ Uvedené znění Iz 40,3 se liší od překladu řecké septuagintní verze, kde je zvoleno odlišné větné členění, a to následující: „Hlas volajícího na poušti: Připravte cestu Pánovu, vyrovnajte stezky našeho Boha!“ Je zde kladen větší důraz na poušť, o jejíž možné symbolice bude více pojednáno v textu dále.

Odstranění výrazných nerovností, ke kterým vybízí prorok v následujících verších, znamená tedy nezbytné obrácení a nápravu.“¹⁶

Judští zajatci vídali, jak Babylóňané okázale připravovali cesty, kterými se táhlo procesí bohů při slavnostech či vítězné vojsko při triumfálním pochodu. To byl signál celému světu znamenající slávu a moc Babylónu. Naproti tomu, cesta, ke které vyzývá Hospodinův hlasatel, bude oslavou moci Hospodinovy. Povede pouští, tj. místem bez vody a cest, krajem démonů, kde vládne sucho a smrt, aby se projevilo, že ani tato místa nejsou vyňata z Božího království. Jako kdysi při putování z Egypta, i tentokrát vyvede Hospodin svůj lid ke svobodě a k novému začátku. Co zaslíbí, to také splní.¹⁷

Tak jako není jasné, kdo jsou adresáty výzvy k útěše zkoušeného lidu v úvodním verši 40. kapitoly Deuteroizaiáše, zda jsou jimi proroci či kněží nebo zda je zde úmyslně ponechán prostor pro všechny, kteří zvěstují Hospodinovo slovo, tak také není zřejmé, kdo je oním hlasem, který volá, kdo je tím „hlasem volajícím“. Je to hlas prorokův, nebo snad hlas nebeského posla? Absence důrazu na autorství tohoto hlasu nás navádí, že důležitější než sám hlasatel, je poselství, které hlásá.

Onen neznámý, označený ve starozákonní Izaiášově knize jako volající, je pověřen vyzvat zajatý lid, aby se připravil na zjevení Hospodinovy slávy a na slavný návrat do zaslíbené země. Lid není jen pasivní masou lidí, která je bezvládně nesena proudem studených dějin, izraelský lid je vyzván ke spoluúčasti na díle, které pro něj přichystal Hospodin. Je pozván vykročit spolu s Hospodinem do svobody. Do svobody, kterou nabízí nová země, do svobody myšlení, které slibuje odpoutání od všech babylónských model, od všech nejistot a obav, kterým byl vystavován izraelský lid v zajetí i na cestě do země zaslíbené.

1.2 Mezi prorokem Izaiášem a Janem Křtitelem – očekávání změny

Důsledek zničení jeruzalemského chrámu v roce 586 př. Kr. a následná deportace židů do babylónského zajetí byla natolik silnou zkušeností, že si izraelský národ

¹⁶ Srov. *Izaiáš: komentovaný překlad řecké septuagintní verze*, s. 236.

¹⁷ Srov. *Výklady ke Starému zákonu*. IV. Knihy prorocké. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998, s. 145-152.

po staletí pamatoval, jaké tragické byly důsledky jeho neposlušnosti vůči Hospodinu. Chtěli se napříště vyvarovat tomu, že by se tato situace mohla ještě zopakovat. Proto i navrátili se z babylónského exilu a celý národ se zavázali, že: „budou žít podle Božího zákona, který byl vydán skrze Božího služebníka Mojžíše, a že budou zachovávat a plnit všechna přikázání Hospodina, našeho Pána, jeho práva a jeho nařízení.“¹⁸ Plnění tohoto slibu však nebylo vůbec jednoduché. Řekové, kteří přišli do Palestiny s Alexandrem Velikým, přinesli s sebou i novou životní filosofii. Židé se tak setkávali s jinými kulturami, které jim ukazovaly, že je možné žít i jinak, než podle víry otců a zůstat přitom slušnými lidmi. Proto část izraelského lidu se začala sblížovat s pohany, jiní naopak tvrdošjně hájili život dle zvyklostí svých otců, jako například chasídové a Makabejští, Učitelé spravedlnosti a lidé z Kumránu, ale i farizeové a zelóti.

Bylo složité hledat správnou cestu mezi tolika nabídkami, a právě proto předně mezi zbožnými izraelity rostlo přesvědčení, že toto tápání je dlouhodobě neudržitelné. Jedni se modlili o nového krále, který by vládl nad Izraelem, jiní se naopak stáhli do pouště u Mrtvého moře, do Kumránu a tam věrně sloužili Hospodinu. A nechyběli ani tací, kteří vyzývali lid k ozbrojenému povstání proti nepřátelům Izraele a jeho víry. V židovském lidu byl velký neklid.¹⁹

A do této atmosféry je ohlášeno narození Jana, kterému se záhy bude říkat Křtítel. S výstupem Jana Křtitele na scénu dějin spásy však také opět ožívá poselství hlášené prorokem Izaiášem, o kterém bylo pojednáno v předchozí kapitole. Verš Iz 40,3 je citován ve všech evangeliích²⁰, je to verš, který uvádí působení Jana Křtitele: „Hlas volajícího na poušti: Připravte cestu Pánovu, vyrovnejte jeho stezky.“²¹

Proč toto poselství, které bylo proneseno již starozákonním prorokem v Písmu opět nově ožívá? Liší se jeho podání v Novém zákoně od Starozákonního? Je Jan Křtítel

¹⁸ Neh 10,30.

¹⁹ LIMBECK, Meinrad. *Evangelium sv. Matouše*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996. Malý stuttgartský komentář, s. 18-20.

²⁰ Mt 3,3; Mk 1,3; Lk 3,4-6 a Jn 1,23.

²¹ Synoptičtí evangelisté vycházejí ze septuagintní verze překladu, která oproti mazoretské verzi vynechává specifikaci „v pustině“ (zaniká proto paralelismus poušť/pustina), a tak jsou slova „v poušti“ spojována s „hlasem volajícího“, nikoliv s povelom „připravte“. Srov. *Izaiáš: komentovaný překlad řecké septuagintní verze*. s. 239.

v jiném postavení než prorok Izaiáš? A co samotný obsah této výzvy, je stejně naléhavý, jako byl u proroka Izaiáše?

Odpovědi na tyto otázky se pokusíme nastínit na následujících stránkách. Již dopředu, aby nedošlo k zásadní mýlce, prozradíme, že naplnění tohoto starozákonního proroctví není dle evangelistů v nástupu Jana Křtitele, ale v příchodu Ježíše Krista.

1.3 Kdo byl Jan Křtitel

Lukášovo evangelium jako jediné zahrnuje své vyprávění do času a prostoru, spojuje jej s osobami, obdobími, institucemi a světovou historií, a to jak s římským, tak i palestinským světem. A díky tomu můžeme určit, že počátek působení Jana Křtitele, předchůdce Ježíše, je spjat s patnáctým rokem vlády císaře Tiberia, tj. s rokem 28/29 po Kr. a s obdobím prefektury Pontia Piláta (26-36 po Kr.) v římské provincii Judea. Ohlášení Ježíšova narození nastává šest měsíců poté, co bylo ohlášeno narození Jana Křtitele za dnů judského krále Heroda, který vládl v letech 37-4 př. Kr.²²

Jan Křtitel se měl narodit knězi jménem Zachariáš a jeho manželce Alžbětě. Přestože byli oba spravedliví před Bohem a žili bezúhonně dle Hospodinových příkazů, až do pokročilého věku byli bezdětní. Pro izraelskou ženu tento stav znamenal potupu a byl chápán jako odepření Boží milosti či potrestání za hříchy. Ale protože oba žili ve shodě s Boží vůlí, nemohlo jít o Boží trest. Důvod Alžbětiny neplodnosti musel mít jiný smysl – a ten byl Zachariášovi ohlášen během jeho kněžské služby, kdy měl vstoupit do svatyně a přinést kadidlovou oběť. Bylo mu dáno zjevení, že jeho manželka i ve velmi pokročilém věku porodí syna a dá mu jméno Jan, který již od mateřského lůna bude vlastnit Ducha.

Dítě narozené skrze Boží zásah nebylo nikdy v dějinách Izraele určeno jen pro soukromé štěstí, tato událost byla od samého počátku směřována pro blaho celého lidu. Tak i Janovo zázračné narození způsobí radost a veselí nejen jeho

²² Srov. MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*. Praha: Centrum biblických studií AVČR a UK v Praze ve spolupráci s Českou biblickou společností, 2018. Český ekumenický komentář k Novému zákonu, s. 25.

rodičům, ale též mnohým Izraelitům, a to v souvislosti s jejich spásou. Janovo obdaření Duchem od mateřského lůna, naznačuje důstojnost a povolání za proroka.²³ Svým pověřením, že „mnohé ze synů izraelských obrátí k Pánu, jejich Bohu; sám půjde před ním v duchu a moci Eliášově, aby obrátil srdce otců k synům a vzpurné k moudrosti spravedlivých a připravil Pánu lid pohotový“²⁴, je Jan zařazen do tradice velkých kazatelů, kteří nabádali k odvrácení se od hříchu a návratu k Hospodinu. Protože Zachariáš ještě neví nic o dalším Božím plánu o narození Ježíše, není ještě od začátku výslovně uvedeno, že Jan bude předchůdcem Ježíšovým, ačkoliv k tomu následující události směřují.²⁵

Osmého dne po narození se sešli k obřizce dítěte a nad očekávání všech přítomných, nebyl při tomto rituálním přijetí mezi Izraelity pojmenován po otci, ale bylo mu dáno jméno Jan, jak bylo Zachariáši prorokováno. Poté se Zachariáši konečně uvolnil jazyk, který mu byl kvůli jeho nevěře ochromen od chvíle zvěstování narození syna a on pak opět mluvil a chválil Boha a prorocky naplněn Duchem Svatým vyslovil úkol svého syna. Bude prorokem Nejvyššího, půjde před Pánem, aby mu připravil cestu a dal jeho lidu poznat spásu v odpuštění hříchů.²⁶

Zatímco židovský posluchač spatřuje v Janovi předchůdce a připravovatele na přicházejícího Boha, křesťanský čtenář evangelia titul Pán vztahuje přímo na Ježíše.²⁷

Proroctví končí konstatováním, že chlapec rostl a sílil na duchu a poté žil na poušti až do dne, kdy vystoupil před Izrael.

1.4 Poselství Jana Křtitele

Jan kázal v judské poušti a lidé z okolí přicházeli za ním – nikoliv tedy on za nimi, ale lidé přicházeli k němu, aby mu naslouchali. Jistě mnohé z nich přitahoval už jen svým alternativním vzezřením - „Jan měl na sobě šat z velbloudí srsti, kožený pás

²³ S povoláním v lůně matky se setkáváme u Iz 49,1 a posvěcení v lůně matky u Jr 1,5.

²⁴ Lk 1, 16-17.

²⁵ Srov. MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 57 – 67.

²⁶ Lk 1, 57-80.

²⁷ Srov. MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 82 – 89.

kolem boků a potravou mu byly kobylky a med divokých včel²⁸ – což muselo v uhlašené helenistické době samo o sobě znamenat naprosté vybočení z normy.

Nelze však z Janova ledabylého vzhledu vytušit něco více? Nepřitahoval druhé spíše než vzhledem tím, že se v každém jeho pohybu, gestu či slovu odrážela naprostá oddanost Pánu, když už od lůna své matky vlastnil Ducha a celý svůj život zasvětil Pánu, aby mu připravil cestu a dal jeho lidu poznat spásu v odpuštění hříchů?²⁹

Přistoupíme-li totiž ve věci vzhledu těla eschatologicky, pak tělo se proměňuje a v tomto procesu z něj „odchází“ to, co je tělesné coby neproměnitelné a nezduchovnitelné. A zároveň postupně s úžasem odhalujeme vstup věčného Těla Kristova do našeho života, což je zkušenostně zachytitelné: 1. v prolínání starého a nového člověka, 2. v Těle Kristově vtělujícím se do našeho života a 3. v naší eucharistické dovršenosti.³⁰

Snad i samo prostředí pouště vzbuzovalo vzpomínky na slavnou izraelskou minulost. Ale nepochybně se jich musel dotýkat rovněž obsah jeho kázání, který rezonoval v uších tehdejšího lidu. Poselství Janova kázání lze nejlépe shrnout následujícími verši Písma:

„Čiňte pokání, neboť se přiblížilo království nebeské.“³¹

„Čiňte pokání a dejte se pokřtít na odpuštění hříchů, jak je psáno v knize slov proroka Izaiáše.“³²

Tehdejší posluchači pravděpodobně pod slovy nebeského království chápali království ve smyslu politickém. Poselství o blízkosti nebeského království bylo předně chápáno jako blízké převzetí moci vysvobozující lid z římského područí. Doslova ve smyslu, že sám Bůh už stojí na hranicích a jeho převzetí moci

²⁸ Mt 3,4.

²⁹ Lk 1, 57-80.

³⁰ Srov. Luisa KARCZUBOVÁ, „Mé tělo bydlí v bezpečí (srov. Žl 16,9)“ in *Communio*, Mezinárodní katolická revue, 105/4 (2022), s. 65.

³¹ Mt 3,2.

³² Lk 3,3.

je na spadnutí. Jan však blíže nespécifikuje, kdo konkrétně stojí za tímto převratem. Jisté je jen to, že on jím není, je to někdo, kdo přichází hned za ním.³³

Když Jan zvěstuje křest pokání na odpuštění hříchů, vybízí v první řadě k pokání, bez kterého není žádného odpuštění. Křest vodou udělovaný Janem zpečetuje osobní rozhodnutí napravit svůj život. Sousedství čiňte pokání, doslova znamená, změňte smýšlení. Volněji by se dalo toto poselství vyložit jako zamyslete se nad sebou, blíží se změna, je nejvyšší čas se rozhodnout a přejít na druhou stranu. Tentokrát to však není prorok Izaiáš, kdo volá, ale je to Jan Křtitel, kdo probouzí lid slovy: „To je ten, o němž je řečeno ústy proroka Izaiáše: Hlas volajícího na poušti: Připravte cestu Páně, vyrovnejte mu stezky!“³⁴ „Každá propast bude zasypana, hory i pahorky budou srovnány; co je křivé, bude přímé, hrbolaté cesty budou rovné; a každý tvor uvidí spasení Boží.“³⁵ Bůh je tedy blízko a Jan Křtitel vybízí své posluchače, aby se obrátili, tj. aby se zamysleli a rozeznali, kde a jakým způsobem se ona Boží blízkost projevuje a co mají dělat. Protože Boží spása je určena všem, každý tvor uvidí Boží spasení, tj. příchod Ježíše.

A hlasem oslovený lid reaguje následovně: „vycházel k němu celý Jeruzalém i Judsko a celé okolí Jordánu, vyznávali své hříchy a dávali se od něho v řece Jordánu pokřtít.“³⁶

1.5 Poušť v podání Jana Křtitele a její východiska

Odchod za Janem na poušť mohl být chápán jako putování za svobodou, jako útěk ze zajetí, z našich problémů tam doma a současně přeběhnutí k Bohu, který už je

³³ Srov. MRÁZEK, Jiří. *Evangelium podle Matouše*. Praha: Centrum biblických studií AV ČR a UK v Praze ve spolupráci s Českou biblickou společností, 2011. Český ekumenický komentář k Novému zákonu, s. 34-36.

³⁴ Mt 3,3, jedná se o aktualizaci Izaiášova proroctví Iz 40,3. Avšak zatímco v starozákonním verši není jednoznačné, zda se poušť vztahuje jen k připravované cestě či zda upřesňuje i místo, odkud onen hlas vychází, novozákonní verše přisuzují tuto roli Janovi – to Jan je oním volajícím hlasem na poušti.

³⁵ Lk 3,5-6 – Lukášovo evangelium rozšiřuje tuto výzvu Jana kvůli zdůraznění spásy, která je určena pro všechny. Podle tohoto evangelia je Jan Křtitel tedy nejen kazatelem vybízejícím k pokání, ale též zvěstovatelem spásy.

³⁶ Mt 3,5-6.

blízko, tj. u samých hranic země, na pohraniční poušti. Křest v Janově podání si můžeme představit jako přebrodění Jordánu do té pouště, do svobody.³⁷

Jan však nevybízí lid, aby si osvojil jeho podivný způsob života na poušti, ale vyzývá jej ke způsobu života, který jej ochrání před nastávajícím hněvem.³⁸ V žádném případě nestačí pouze křest, jakožto vnější znamení obrácení, ale nový způsob života se musí odrážet v novém způsobu jednání. A tak i Jan na otázku lidu „Co jen máme dělat?“³⁹ nenabízí lék v podobě skutků zbožnosti, jako je modlitba, půst či almužna, rovněž nestačí být potomkem Abrahamovým. Jan obrací svůj pohled vně člověka, vyzývá lid k všímavosti vůči potřebám druhých. Zástupu tedy odpovídá: „Kdo má dvoje oblečení, dej tomu, kdo nemá žádné, a kdo má co k jídlu, udělej také tak.“ Celníkům sděluje: „Nevymáhejte víc, než máte nařízeno.“ A vojákům říká: „Nikomu nečiňte násilí, nikoho nevydírejte, spokojte se se svým žoldem.“⁴⁰ Příkázání lásky, poctivé jednání a spravedlivé chování se tedy týká každého člověka bez ohledu na jeho společenský status.

Vystoupení Jana muselo mít velkou sílu, lid byl plný očekávání, a tak případnou možnou mýlku, zda snad Jan není oním Mesiášem, Jan sám jednoznačně vyvrací: „Já vás křtím vodou k pokání; ale ten, který přichází za mnou, je silnější než já – nejsem hoden ani toho, abych mu zouval obuv; on vás bude křtít Duchem Svatým a ohněm.“⁴¹ Jan se tedy umenšuje, aby vzápětí mohl upozornit na Ježíše. Ježíš se sice od Jana nechá pokřtít, ale není pochyb o tom, který z těchto dvou postav je Mistrem a očekávaným Mesiášem. „Jan nemusel mít jasno v tom, zda Přicházejícím je opravdu Ježíš, ale velmi pravděpodobně musel předpokládat nějakého vykonavatele. Každopádně byl otevřený Boží budoucnosti jako takové: někdy brzy přijde Boží zásah a je plně v Boží kompetenci, jak bude vypadat, případně koho tím pověří.“⁴²

³⁷ Srov. MRÁZEK, Jiří. *Evangelium podle Matouše*, s. 37-38.

³⁸ „Sekera už je na kořeni stromů; a každý strom, který nenese dobré ovoce, bude vyřat a hosen do ohně.“ Lk 3,9.

³⁹ Lk 3,10.

⁴⁰ Srov. Lk 3,11-14.

⁴¹ Mt 3,11-12.

⁴² MRÁZEK, Jiří. *Evangelium podle Matouše*, s. 40.

Janovo poselství je umocněno varováním, že: „Lopata je v jeho ruce; a pročistí svůj mlat, svou pšenici shromáždí do sýpky, ale plevy spálí neuhasitelným ohněm.“⁴³ Přiblížilo se tedy Boží království a onen přicházející si v něm udělá pořádek, doslova roztrídí zrna od plev. Toto poselství lze chápat jako předobraz Posledního soudu, avšak ne jako konec, ale jako počátek nové, spravedlivější éry nového času.⁴⁴

Avšak ani přes velká očekávání lidu se Janova výzva k obrácení nesetkala s pochopením u všech. Osudným se mu stalo, když se odvážil předstoupit před krále Heroda a kárat jej za jeho chování – nevyčítal mu jen jeho nezákonné manželství s Herodiadou (dcerou jeho nevlastního bratra), ale dovolil si jej kárat i za jeho chování. Herodes si Křtitele vážil, nicméně takové poučování bylo i na něj příliš, a byl to ve finále on, kdo nechal Janu Křtiteli setnout hlavu na žádost dcery Herodiady.⁴⁵

Jak již bylo poukázáno výše, „Křtitel je tedy pouze a výlučně hlasem, jeho osoba se zcela ztrácí za jeho svědectvím.“⁴⁶ Pro mnohé židy byl Jan mimořádnou inspirující postavou, lze v něm rozpoznat toho, skrze něhož již Bůh připravoval příchod svého Syna, tak jak byl zaslíben posledním z jeho proroků: „Hle, posílám svého posla, aby připravil přede mnou cestu. I vstoupí nenadále do svého chrámu Pán, kterého hledáte, posel smlouvy, po němž toužíte. Opravdu přijde, praví Hospodin zástupů (Mal 3,1).“⁴⁷ Celá Judea a všichni Jeruzalémští vycházeli k Janovi do pouště – do pouště, ze které Izrael již dvakrát získal svobodu. A tak tomu mělo být i nyní. Tentokrát se mělo dostat svobody izraelitům prostřednictvím Ježíše Krista, jehož příchod ohlašoval a připravoval Jan Křtitel naplněním slov proroka Izajáše: „Hlas volajícího na poušti: Připravte cestu Pánu! Vyrovnajte mu stezky!“⁴⁸

⁴³ Mt 3,12.

⁴⁴ Srov. MRÁZEK, Jiří. *Evangelium podle Matouše*, s. 41.

⁴⁵ Srov. Mk 6,14-29.

⁴⁶ ROSKOVEC, Jan. *Evangelium podle Jana*. Praha: Centrum biblických studií AVČR a UK v Praze ve spolupráci s Českou biblickou společností, 2020. Český ekumenický komentář k Novému zákonu, s. 76.

⁴⁷ Srov. LIMBECK, Meinrad. *Evangelium sv. Marka*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997. České katolické biblické dílo, s. 21.

⁴⁸ Mt 3,3.

2. DNEŠNÍ PODOBY POUŠTĚ

Komunikace Boha s člověkem probíhá obvykle jinak, než jsme zvyklí. Bůh hovoří v druhém člověku, v událostech dne, historii, liturgii, ale působí také v našem nitru a mluví pomocí hlubokých tužeb, které nám vkládá do srdce.⁴⁹ Proto naši pouští může být cokoliv, čím žijeme, jakákoliv situace, které čelíme, ať už nám je či není příjemná.⁵⁰

Pouště dnešního světa mají mnoha podob. Jen, co odezněly nejsilnější rány kovidové pandemie, sotva jsme obvázali pomyslné rány nemocným, pohřbili zesnulé a dále se věnujeme péči trpícím post-kovidovým syndromem, přináší nám východní vítr válku na Ukrajině, nepochopitelnou válku, která svými poryvy ubíjí východ Evropy již po dva nekonečně dlouhé roky a přináší hrozbu rozdmýchání celosvětového válečného konfliktu. Do čela zemí a vlád jsou více či méně demokraticky vynášeni populističtí vůdcové, slibující svým věrným chléb a hry (s vidinou zvolení do dalšího volebního období), proklamující sobeckou ochranu hranic své země namísto vzájemné přeshraniční spolupráce a ochoty společně řešit světové problémy jako je celosvětový mír, bída a nesvoboda zemí třetího světa a s tím související uprchlické či migrační krize. Palčivými otázkami jsou také sociální otázky, problematika nespravedlivě pronásledovaných, ekologie, neschopnost vymýcení hladu ve světě, pomoc závislým na hrách, alkoholu, drogách či jiných psychotropních látkách, jakož i pomoc postiženým, opuštěným či osamělým.

Nacházíme se v situaci, kdy by více než kdy jindy mělo být dáno sluchu výzvě Jana Křtitele k obrácení a pokání, k vyjití mezi potřebné s otevřenou náručí a dvojími šaty k rozdělení. Jaký jiný hlas, který by nás probudil z naší hluchoty, by měl zaznít než svědectví zneužívaných v církvi, katolické kostely a semináře zející prázdnotou či prosakující informace o zpronevěře církevního majetku?

⁴⁹ Srov. THIBODEAUX, Mark E. *Schůzky s živým Bohem: objevování ignaciánského examenu*. Přeložil Vladislav ŠIMÁK. Societas (Refugium Velehrad-Roma). Olomouc: nakladatelství Centra Aletti Refugium Velehrad-Roma, 2021, s. 6.

⁵⁰ Duchovní pojetí „pouště“ se v dějinách křesťanské spirituality postupně profilovalo. Srov. GROSSI, Vittorino – SINISCALCO, Paolo. *Křesťanský život v prvních staletích*. Kořeny víry, CDK, Brno 1995, s. 34n.

Neměl by i dnešní celý svět napínat své uši, aby zachytil stejná slova vysvobození, útěchy a povzbuzení, která nám již s trvalou platností přinesli prorok Izaiáš či Jan Křtitel?

Dere se mi do úst drásavá otázka: Jak je možné, že člověk Slovo neslyší? Proč „svůj“ nemůže ke „svému“?⁵¹

Naše logika je neúplná, odpovědi se nám nedostává. Zůstává tajemstvím, jak je možné, že někoho osloví už první slabika Pánova Slova a jiný zůstává hluchý k celému vyslechnutému poselství.

⁵¹ Srov. ALTRICHTER, Michal. *Na počátku nebyl koronavir, ale Bůh*. Současné otázky. Olomouc: nakladatelství Centra Aletti Refugium Velehrad-Roma, 2020, s. 104.

3. VÝCHODISKA Z POUŠTĚ

Musíme z pouště a priori utéct? Pomyslná zrnka pouštního písku dokáží být v životě člověka velmi nepříjemná – tlačí, svědí, jsou všemožně nepohodlná a vybízí, ba dokonce někdy nutí k reakci. Na druhou stranu, takto vyvolaná potřeba změny v podstatě pootevívá dveře Boží milosti, která v případě člověka s hotovými názory a nepotřebností změny nemá do života jinak kudy vstoupit.

Poušť, která je místem odloučenosti od světa a odříkání, je zároveň prostorem zvláštní Boží blízkosti. Zde přichází slovo Boží k Janovi (Lk 3,2). Odtud přichází k Jordánu a zvěstuje křest obrácení (Lk 3,3).⁵² Poušť je také místem, kde vyvolený národ zakusil výchovu z Boží strany a kde byla stvrzena smlouva (Jr 31,1: „milost na poušti zakusil lid“; Oz 2,16: „vyvedu ho na poušť a budu mu promlouvat k srdci“). V každém případě tam musí podle Písma (Lk 3,4; Iz 40,3) povstat předchůdce.⁵³

Janovo kázání na březích Jordánu mívalo obrovský úspěch, což se dá snadno vysvětlit i psychologicky. Židé žili v očekávání velkých změn a před očima se jim objevil člověk, který je ujišťoval o tom, že se tyto věci uskuteční brzy. Takové hlasatele mají lidé rádi i dnes. Každá společnost dojde časem k bodu jakési únavy ze stereotypu, všichni si časem povzdechnou, že takto už to dál prostě nejde, že je potřeba nějaké změny. Ale všichni také spoléhají na to, že tato změna přijde „zvenčí“ - musí se podle jejich očekávání přece odehrát ve společnosti, ve vládě, v ekonomice. Jak snadno se zapomíná na onu Janovu stále platnou výzvu: „Obráťte se...“, tj. změňte se nejdříve sami.⁵⁴

„Právě křesťanství je v tomto směru plné optimismu – nečeká, až se změní svět, ale věří, že ho změníme my sami.“⁵⁵

⁵² MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 89.

⁵³ Srov. tamtéž, s. 121.

⁵⁴ Srov. ŠPIDLÍK, Tomáš. *Slyšet Boha v ranním vánku: krátká rozhlasová zamyšlení*. Malý duchovní život. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005, s. 19-21.

⁵⁵ Srov. tamtéž.

3.1 Změna vycházející zevnitř, nikoliv zvenčí

Vzorem našeho obrácení nám může být sám Ježíš, protože celé Jeho veřejné působení a jeho poslání je svým způsobem službou: „Syn člověka nepřišel, aby si nechal sloužit, ale aby sloužil a dal svůj život jako výkupné za mnohé.“⁵⁶ Ve službě se projevující láska k bližním nás připodobňuje Bohu, který je láska, jak říká apoštol Jan.⁵⁷ „Bůh se nám nedává jako určitá odměna za úkony lásky, ale přímo v těchto úkonech.“⁵⁸ Nesmíme se však nechat oklamat tím, že oním dobrem, které nás často hřeje u srdce, když sloužíme druhým, když upozadíme své zájmy pro bližního, je sám Bůh. Nikoliv, tato zakoušená sladkost není sám Bůh, ale je to znamení Jeho přítomnosti – avšak toto znamení onou přítomností není. Paradoxně, tato Jeho blízkost může být zakoušena také v podobě opuštěnosti – ale ani ta neznamená nepřítomnost Boha, znamená jen, že se v našem životě momentálně neprojevuje, tak jako při posledních slovech Ježíše na kříži. A je spíše pobídkou k otevřenosti, abychom nebyli otroky onoho dobrého pocitu služby druhým, ale abychom dokázali vycházet v lásce doopravdy ze sebe a být otevření pro setkání s Bohem.⁵⁹

Je však potřeba uvést na pravou míru, že láskou, o které se zde hovoří, není myšlena jakási sympatie či pocit, ale je to ochota vyjít druhému vstříc, upřímná touha, aby se měl druhý dobře, ochota odpouštět a smířovat se. Je to také připravenost být druhým na blízku, když pocítují tíseň, nejistotu, obavy, být jim nablízku i ve chvílích, kdy si o pomoc ani neumí sami říct.

Věřohodností pravého křesťanství je totiž láska, která se projevuje skutky: „Nové přikázání vám dávám, abyste se navzájem milovali; jako já jsem miloval vás, i vy

⁵⁶ Mt 20,28.

⁵⁷ Srov. 1 Jan 4,7–12: „Milování, milujme se navzájem, neboť láska je z Boha, a každý, kdo miluje, z Boha se narodil a Boha zná. Kdo nemiluje, nepoznal Boha, protože Bůh je láska. V tom se ukázala Boží láska k nám, že Bůh poslal na svět svého jediného Syna, abychom skrze něho měli život. V tom je láska: ne že my jsme si zamilovali Boha, ale že on si zamiloval nás a poslal svého Syna jako oběť smíření za naše hříchy. Milování, jestliže Bůh nás tak miloval, i my se máme navzájem milovat. Boha nikdy nikdo neviděl, ale jestliže se milujeme navzájem, Bůh v nás zůstává a jeho láska v nás dosáhla svého cíle.“

⁵⁸ POPSPÍŠIL, Ctírad Václav. *Teologie služby*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 56.

⁵⁹ Srov. POPSPÍŠIL, Ctírad Václav. *Teologie služby*, s. 57-58.

se milujte navzájem. Podle toho všichni poznají, že jste moji učedníci, budete-li mít lásku jedni k druhým.“⁶⁰

Projevovat pohotovou lásku k utrápeným, nemocným, chudým, postiženým či jinak potřebným musí být i dnes vlastní každému křesťanovi. Je však vhodné podotknout, že v duchu II. vatikánského koncilu si křesťanská služba na tomto poli působnosti nemůže uzurpovat absolutně výsadní postavení. Duch Svatý totiž působí i mimo viditelné hranice Kristovy církve, byť je vždy tajemně zaměřeno ke Kristu a k přijetí jeho evangelia. Z toho důvodu by také křesťané měli spolupracovat se všemi lidmi dobré vůle, není potřeba nálepkovat a zaškatulkovávat, zda pomoc přichází od křesťana či nikoliv. Totiž každý, kdo je ochotný a schopný milovat bližního, prožívat s ním jeho kříž jako by byl téměř jeho vlastní, z křesťanského pohledu slouží samotnému Kristu. Sám Ježíš odpovídá spravedlivým, kteří se diví, že Pánovi posloužili, aniž by si toho byli vědomi: „Cokoliv jste učinili jednomu z těchto mých nepatrných bratří, mně jste učinili.“⁶¹

„Je mnoho těch, kdo jsou na první pohled uvnitř, ale ve skutečnosti jsou venku a na druhou stranu je mnoho těch, kdo na první pohled jsou venku, ale ve skutečnosti jsou uvnitř. Základním kritériem příslušnosti ke Kristu bylo, je a bude to, zda člověk projevovat milosrdenství či nikoli.“⁶²

3.2 Křesťanská služba druhým jako lék pro přijetí utrpení

Křesťan by měl být také tím, kdo je více vnímavý k „hlasu volajícího“, tj. více senzitivní k dotekům posvátna. Měl by druhým pomáhat otevřeností pro tyto proměňující zkušenosti.⁶³

Je však potřeba se v těchto posvátných chvílích nezabydlet, ony nejsou konečným cílem člověka, ale jen příjemným, povzbudivým dopínkem na cestě do věčnosti, na cestě k Bohu. Svět bude vždy obsahovat dobré i zlé, jisté i nejisté, cenné i kýčovitě, krásné i nehezke, vedoucí k smrti či k životu věčnému. A křesťan 21. století musí být dle mého názoru člověkem vědomé volby – vědom si

⁶⁰ Jn 13,34-35.

⁶¹ Mt 25, 37n.

⁶² POPSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Teologie služby*, s. 137.

⁶³ Srov. HALÍK, Tomáš. *Čas prázdných kostelů*. Praha: NLN, 2020. s. 52.

ambivalence světa, musí neustále velmi pečlivě rozlišovat, jakému hlasu dá větší váhu při svém každodenním rozhodování.

Vzhledem k tomu, že i sám Ježíš se vlastně po dobu svého pozemského žití, tj. po celých 33 let učil být člověkem, platí, že základem charitativní práce je přijetí druhého s jeho kulturou, problémy a těžkostmi. Charitativní služba musí kategoricky směřovat své úsilí ke zlidšťování světa a společnosti, protože co není dokonale lidské, nemůže být ani křesťanské, evangelijní či kristovské.

Křesťanství nabízí nezastupitelný lék pro vyrovnávání se s utrpením po vzoru Ježíše. Ježíš Kristus nepolemizuje ani nijak nevysvětluje otázku zla ve světě, ani nepodává vysvětlení ke zdroji utrpení lidí.⁶⁴ Ježíš se sklání k trpícím, zajímá se a věnuje se těm, kteří trpí, kteří jsou pod vlivem zla nějakým způsobem vyloučení z běžného života, odsunuti na okraj společnosti ba dokonce těm, kteří umírají. Ježíš se zajímá o konkrétního člověka, který utrpením prochází. „Kříž Ježíše z Nazareta není spekulativním řešením otázky abstraktního utrpení, ale vrcholným projevem celoživotní Ježíšovy solidarity s těmi, kdo trpí, kdo umírají, tedy s námi se všemi. A přesně totéž Ježíš vyžaduje od svých učedníků, protože je staví před konkrétního trpícího člověka (srov. Mt 25,31), od něhož si v dané situaci on sám vypůjčuje tvář a jméno a jemuž propůjčuje vlastní důstojnost.“⁶⁵

Kristus netoleroval zlo v žádné podobě. Velmi radikálně se stavěl nejen k podobám zla ve formě nemocí, bolesti, společenského vyloučení či smrti, ale především bojoval proti zlu náboženskému. Protože oddělení člověka od Boha, od zdroje i konečného cíle našeho lidství je zlem nejradikálnějším, i když si to člověk neuvědomuje.

I samotné Kristovo ukřižování je strašným zlem, které však Ježíš svým přístupem proměnil v dobro, které spočívá v trpělivé, pokorné až za hrob věrné lásce k hřešícímu člověku. Ukřižování se dotýká stejně tak Boha, jako i člověka. Kristus, jakožto Boží syn nepřetržitě plní vůli otce, v poslušnosti jde až do krajnosti, a to do krajnosti kříže. Ježíš však není pasivním trpícím, nepochybně se všemu

⁶⁴ Srov. Jn 9,1n: „Cestou uviděl člověka, který byl od narození slepý. Jeho učedníci se ho zeptali: „Mistře, kdo se prohřešil, že se ten člověk narodil slepý? On sám, nebo rodiče?“ Ježíš odpověděl: „Nezhřešil ani on, ani jeho rodiče; je slepý, aby se na něm zjevily skutky Boží“.

⁶⁵ POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Teologie služby*, s. 189.

tomu utrpení, ponižování, tupení mohl vyhnout – stačilo, aby se ukryl, utekl či veřejně zapřel Toho, který jej poslal. Ale Ježíš se takto nechoval. Ježíš aktivně, dobrovolně z lásky k Bohu Otci a také k člověku přijal toto zlo a přemohl je, proměnil je vnitřně tím, co z Něj vychází, tj. láskou a poslušností. A tímto dobrovolným vydáním se nám dává návod, jak z pasivního utrpení učinit utrpení aktivní.

„Zlo ukřižování není přemáháno jinou formou zla, ale jedine a výhradně dobrem. Tím je toto strašlivé a úděsné zlo vnitřně proměněno ve výraz maximální lásky, v nejúchvatnější zjevení Boží tváře, ve vítězství nad maximálním zlem bohovraždy, v prostředek sebedarování Boha těm, kdo jsou ochotni takového Boha přijmout. Kříž je tedy paradoxním zjevením Boží všemoci v bezmoci.“⁶⁶

Shora řečené však není pobídkou k rezignaci na zlo. Stále zůstává v platnosti naše povinnost směřovat své úsilí k dosažení dokonalého lidství, jež vede také cestou neustálé snahy po odstraňování všech forem příkoří, útlaku či nemocí. Leč je celá řada situací, které není v lidských silách překonat, odstranit či alespoň zmírnit jejich nepříznivý dopad. Pokud se však dokážeme vůči těmto formám zla vymezit v duchu Ježíšova kříže, máme v rukou cenný návod, jak obstát v konkrétní, člověka přesahující situaci a dokázat tak proměnit zlo zevnitř a dát mu nový smysl.

V tomto ohledu je role křesťanské pomoci nezastupitelná - služba, která může trpícím pomáhat v tom, aby se dokázal vnitřně ztotožnit s osvobozujícím postojem Ukřižovaného, který jeho utrpení proměňuje a dává mu tak nový význam. „Dokonalé přijetí postoje Ukřižovaného proměňuje konkrétní utrpení v tajuplné zpřítomnění Kristova kříže na tomto místě a v této chvíli (srov. Kol 1,24). Trpící se tímto způsobem stává skutečnou ikonou Ukřižovaného se vším, co k tomu patří. Bolest a utrpení se tak mohou stát paradoxním zjevením tajuplné a proměňující Boží moci a slávy, která propůjčuje člověku již v tomto životě úžasnou důstojnost. Není to jednoduché ani pro věřícího člověka, nicméně i v Krista nevěřící člověk

⁶⁶ Tamtéž, s. 191.

čistého srdce se může k takovému postoji přiblížit, ovšem tajemství, které se v něm odehrává, pojmenuje svým a sobě vlastním způsobem.“⁶⁷

Takto chápané utrpení rovněž nabízí specifický styl přístupu k trpícímu. Předně je naprosto nezbytné zachovat úctu k tajemství, které se v trpícím odehrává. Vyhnout se jakémukoliv moralizování v duchu Jobových přátel, kteří namísto poskytnutí útěchy, Joba vyzývali ke zpytování svědomí či hledání provinění vůči Bohu. Je potřeba mít neustále na paměti, že o skutečné hloubce bolesti ví opravdu pouze ten, kdo ji zakouší.

A jak nejlépe pomoci trpícímu, aby své utrpení vnitřně proměnil, resp. aby se nechal proměnit?

Předně je to přicházení k zakoušenému coby ke konkrétnímu trpícímu člověku a plné naslouchání jeho utrpení s velkou mírou soucitu a empatie. Soucitné naslouchání musí být doprovázeno celkovým postojem naslouchajícího, který vyjadřuje, jak velkou hodnotu a důstojnost má pro něj sám trpící bez ohledu na jeho chování či snášení utrpení (protože každý trpící má pro věřícího křesťana tvář Ukřižovaného). Naslouchání může mít velmi často podobu zúčastněného mlčení, které však má nesmírnou hodnotu pro obě strany. „Láska přece nespočívá pouze v tom, že milujeme a obdarováváme, ale také v tom, že se necháme milovat a obdarovávat. Mít v sobě vědomí, že těžce zkoušený mne vlastně obdarovává, že mne obohacuje, že mi zpřítomňuje Ukřižovaného, to všechno vyvolává v trpícím člověku, pokud má čisté srdce, ono osvobozující *actio*, které přemáhá tupé *passio*, jež pouze se zaťatými zuby snáší.“⁶⁸

Pokud Kristův kříž představuje vrcholné zjevení Boha v dějinách spásy, pak analogicky, v konkrétním lidském životě se vrcholné poznání Boha odehrává v tajuplné tavicí peci utrpení, bolesti a umírání. Přijmout kříž neznamená vyznávat jej ústy, to hlavní a zásadní spočívá v tom, že jej přijmeme ve strašlivé zkoušce vlastního utrpení a umírání. A to nelze jinak, než uvědomělým překonáním

⁶⁷ Srov. LÉVINAS, E. *Totalita a nekonečno*, Praha, 1997, s. 212-213 in POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Teologie služby*, s. 192.

⁶⁸ POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Teologie služby*, s. 195.

sebe samého a dobrovolným vydáním se Tomu, který se za nás vydal do krajnosti kříže.

Není jiné cesty k plnosti života a k plnosti dobra, protože spása je pravé zbožštění, a to je možné jedině jako dokonalé spodobení s Bohem. Vidět Boha tváří v tvář směji přece pouze ti, kdo jsou mu podobní (srov. 1 Jan 3,2), a tak spravedlivý a strašlivě trpící Job může na konci svého dlouhého a bolestného zápasu vyřknout slova, při nichž by nám měla stydnout v žilách krev. „Jen z doslechu o tobě jsem slyšel, teď však jsem tě spatřil vlastním okem.“ (Job 42,5).⁶⁹

Ti, kdo přijmou svoje utrpení, vydávají uprostřed současného světa, světa, který hlásá, že pouhá existence člověka nemá bez nějaké jiné užitečnosti žádný smysl, svědectví nevyčísitelné hodnoty lidského života a tím i nezastupitelné odpovědnosti za život sám o sobě.

Avšak shora uvedené nutně vyžaduje hluboký duchovní život toho, kdo službu druhým poskytuje, spočívající v čisté oddanosti Kristu, evangeliu a hodnotám pravého lidství vůbec. Potom platí, že jakákoli poctivá lidská práce má být službou bližnímu, a proto je potenciálně také jistou formou bohoslužby. Každý křesťan je povolán k tomu, aby následoval nebo napodoboval Ježíše Krista, Služebníka a Pána (srov. Flp 2,6 – 11). Každý pokřtěný je rovněž povolán k tomu, aby prokazoval skutky milosrdenství, které představují základní rozlišující znaky působení Božího Ducha v jeho srdci.⁷⁰

Vzorem nám může být sám Kristus, který se staví proti všem formám našich neútech tak, že se s námi ztotožňuje. Sám nekonečný Bůh se ve své lásce sklání k člověku tak, že na sebe vzal naše lidství včetně našich těžkostí, bolestí i smrti. Právě díky této skutečnosti můžeme okem kontemplance spatřovat v potřebném a trpícím člověku Krista a naše služba druhým se tak může stávat bohoslužbou. „Pokud více celkovým postojem než slovy dokážeme v trpícím člověku probudit vědomí ohledně jeho úžasné vpravdě kristovské důstojnosti, pak mu tím poskytujeme tu největší duchovní pomoc. Díky tomu je také trpící s to dávat své bolesti a svým obtížím nový význam a objevovat smysl všeho, co prožívá.

⁶⁹ Srov. tamtéž, s. 196.

⁷⁰ Tamtéž, s. 137.

Tato proměna srdce a vnitřní přetavení negativit v sebedarování je zázrak, jehož původcem je Otcův a Kristův Duch, který tajuplně působí v nás i v trpícím.⁷¹

Neustálá modlitba za živé, trpící i zemřelé, která je východiskem i samotným cílem každé služby druhým, by měla být podmínkou sine qua non.

3.3 Výzva k obrácení – cesta pokoje

Žijeme v době přetrvávajícího odpadu věřících od víry, kostelní lavice řídnou, řada kostelů se zavírá. Víra jako taková přestává oslovovat. Ukazuje se však, že ti, co odcházejí, nejsou s církví v rozporu natolik, že by se z nich stali ateisté, spíše je charakterizuje stav jakési náboženské „letargie“ či lhostejnosti.

Máme tuto situaci vnímat jako výzvu k hledání jiných forem setkávání se s Bohem po vzoru izraelitů, kteří si museli po zboření Chrámu zvyknout, že Bůh nemusí přebývat jen v Chrámu? Přichází snad již hodina, kdy ti, kteří Boha opravdově ctí, budou ho uctívat v Duchu?⁷²

V době zavřených kostelů kvůli epidemickým opatřením proti šíření koronaviru jsme mohli zakusit, že i mše svatá může být přenášena prostřednictvím medií, a to doslova do všech koutů našich životů. Utvrdili jsme se však v jediném – sebelepší forma přenosu mše svaté nemůže poskytnout energii a hodnotu, jakou nabízí mše svatá sloužená v živém společenství věřících. Na druhou stranu, vznikají nová křesťanská společenství, u nichž zůstává platným, že každé společenství, které se sejde ve jménu Pána, je požehnané a s příslibem, že Bůh je uprostřed nich.⁷³

Jan Křtitel se svým vzezřením vymykal stádnosti. Způsob jeho existence byla natolik šokující, že oslovovala mnohé. Ale Jan nebyl prvoplánově na sebe upozorňující, jen šel cestou svého srdce, plnil, co mu bylo uloženo.

Jak lze oslovit dnešního člověka, jakou formu by měla mít pre-evangelizace, aby zapustila své kořeny do úrodné půdy a evangelium tak mohlo opět rozkvést v životě lidí? Jak zaujmout zpovytaného člověka, který spoléhá sám na sebe a domnívá se,

⁷¹ POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Teologie služby*, s. 151.

⁷² Jn 4-23.

⁷³ „Neboť kde jsou dva nebo tři shromážděni ve jménu mém, tam jsem já uprostřed nich.“ Mt 18,20.

že je pánem všehosvěta? Je evidentní, že: „žádná nová evangelizace nepřinese plody, pokud ji nebude předcházet pre-evangelizace v podobě systematické péče o duchovní kulturu jednotlivců i společnosti, obrat od povrchního konformního života (jak se žije ve světě) ke kultuře duchovního rozlišování, k zodpovědnosti za sebe, za druhé a za společné životní prostředí.“⁷⁴

Setkání s existenčně i existenciálně vypjatými životními situacemi se mohou stát pozváním k výstupu na horu Tábor. – Zde totiž nebyl proměněn jen sám Ježíš, ale tam jsou proměněni i jeho učedníci. Proměnil se jejich vztah k Ježíšovi, začínají chápat, kdo vstoupil do jejich života. A Ježíš není pouhým učitelem morálky a modlitby, je mnohem víc. Je Slovem, které vstoupilo do těla našeho světa.⁷⁵

Jaká je výzva Jana Křtitele dnešnímu člověku? K čemu respektive ke komu se mají naše životy obrátit? Stačí usilovat o to být dobrým člověkem? Být vnímavý k potřebám druhých, rozdávat se, pohotově nabízet svou službu, kde je potřeba, jak bylo uvedeno v předchozích kapitolách?

Domnívám se, že jsme pozváni zajet ještě více na hlubinu. Tak jako Ježíš vyzval Šimona Petra, když jej po neúspěšném, vyčerpávajícím celonočním pachtění vybídl lovit v nezvyklou dobu a na nezvyklém místě.⁷⁶ I my jsme pozváni v každé době (ať už vhodné či nevhodné) přijmout toto na první pohled nesmyslné pozvání Ježíše, sestoupit do hlubiny vlastního nitra a zaposlouchat se v ní do tlukotu svého srdce, abychom tak v tichu mohli zaslechnout i pulz srdce Pánova. A v této důvěrné tichosti, v unisonu tlukotu dvou naslouchajících si srdcí poté společně, v pokoji čelit všem výzvám, které přináší náš svět.

Denně se modlíme v modlitbě Otčenáš: „přijď království Tvé“, jsou to jen prázdná slova, nebo opravdově vyhlížíme Pána jako někoho, na koho se velmi těšíme a plní důvěry jeho příchod očekáváme? Protože „Jediným důkazem autentického očekávání Pána je pokojné srdce, které dokáže mít v hlubině takovou tichost – absolutní, naplňující ticho – ve které se Slovo stává Láskou vždy naprosto jedinečnou, a to podle jedinečnosti srdce samotného člověka, v němž se rodí.

⁷⁴ HALÍK, Tomáš. *Čas prázdných kostelů*, s. 23.

⁷⁵ Srov. HALÍK, Tomáš. *Čas prázdných kostelů*, s. 51n.

⁷⁶ Lk 5,1n.

Až „svět“ bude mít v hlubině mnohých lidských srdcí pokoj, který v sobě zrodí absolutní, naplňující ticho, zrodí se Slovo, které je Láskou – tedy Srdcem. Slovo přichází jako Láska: to je Pánův Druhý příchod ve slávě.⁷⁷

Od nás se vyžaduje jediné – a to bezmezná důvěra, že ve všem, čím si procházíme, nejsme sami. Ježíš, tvůrce pokoje se nabízí být naším pokojem, aby se v tomto pokoji mohla zrodit tichost a z ní láska. Připravujeme mu příchod tím, že jej vědomě pozíváme do všeho, co děláme, čemu se věnujeme. „Je naším požehnáním, a to požehnáním v nás. Odevzdáváme mu všechny, které mu denně předkládáme: aby jim stále žehnal. Žehnání potvrzuje vítězství.“⁷⁸

V době přesycenosti informacemi jsme více než kdy jindy pozváni do ticha. Jen v tichém spočinutí (v kontemplaci), pod Božím pohledem, v tichu, ze kterého vše vychází a do kterého se vše také navrácí, pak také můžeme opět zaslechnout onen hlas volajícího, který neúnavně, soustavně zve, abychom připravovali cestu Páně.

„Má-li Pán přijít, vejde do ničeho a projde svým stvořením a každým lidským srdcem (tj. vykompletovaným člověkem, než zamíří buď k dobru, nebo ke zlu). Jako se Pán vtělil přes své stvoření, podobně i jeho Druhý příchod se děje přes stvoření. Uvnitř je již nové stvoření. To je ono „nedokonalé“ (pro)jevení se. Jako nevidíme lásku v zuboženém člověku, který nám přijde „nečistý“, tak nezahlédneme – bez vztahové lásky s Pánem – trojiční proces jeho vítězného vykoupení na konci časů.“

⁷⁷ ALTRICHTER, Michal. *Mé srdce přichází: Bůh zázraků, něhy a milosrdenství*. Současné otázky. Olomouc: nakladatelství Centra Aletti Refugium Velehrad-Roma, 2021, s. 7.

⁷⁸ Tamtéž.

ZÁVĚR

Závěrem této práce bych se pokusila spíše než shrnout hotová sdělení, která vyplynula z nahlíženého tématu, vyzdvihnout paralely či odlišnosti a jiné významy, které vyvstaly v průběhu zamýšlení se nad Izaiášovým proroctvím.

Nelze si totiž nevšimnout, že okolnosti a vůbec celková nálada společnosti, za kterých je Izaiášovo poselství pronášeno ústy proroka Izaiáše, jsou velmi obdobné těm, ve kterých je ohlašováno narození Jana Křtitele, v němž toto proroctví po několika staletích opětovně ožívá. Izraelský lid žijící v babylónském zajetí sice teskní po domově svých otců, ale zároveň je přitahován lákavou vůní a barevností všudypřítomného pohanství. V obdobné pozici se nachází izraelský národ i v době Křtitelově. Izraelité zde čelí vlivu helénismu, který dává akcenty na jiné hodnoty, než byli doposud uvyklí a oni jsou tak ve velkém pokušení nechat se strhnout lákavou alternativou. V obou obdobích je situace je natolik napjatá, že potřeba učinit správnou volbu je téměř cítit ve vzduchu.

Tuto nepřehlédnutelnou podobnost však nelze vysledovat u postav samotných nositelů proroctví. Zatímco prorok Izaiáš je zástupným jménem pro jednoho či spíše více autorů nesoucích ono Izaiášovské charisma slibující utlačovanému izraelskému lidu vysvobození z jejich nesvobody, Jan Křtitel je osoba reálná, která v duchu Izaiášova proroctví vystupuje z pouště a vyzývá lid k pokání a obrácení.

Opět společným pojítkem obou situací je symbolika pouště, odkud obě poselství zaznívají. Poušť na sebe bere mnoho podob vyznačujících se překážkami, kterým tehdejší lid musel čelit, ale její podstata je stejná – jedná se o jakousi formu neklidu, jenž zakouší izraelský národ kvůli uvolňujícímu se poutu, které jej po staletí vázalo ke svému Bohu.

Východisko z těchto situací se nabízí jediné, a to navrácení se k Bohu, jednoznačné rozhodnutí se pro Toho, který je alfou a omegou jejich životů a odhlédnutí od ostatních lákadel světa i přes jejich třpyt, který je však jen vnějším pozlátkem neodvratitelně spějícím k zániku. Jan Křtitel jde však ještě hlouběji – zpřítomňuje spásu, která je na dosah. Jan je totiž prologem ke Slovu života, které již bylo vyřčeno ústy proroka Izaiáše v dávných dobách a jen čekalo na naplnění času,

kdy se bude moci vyjevit a zarezonovat nejen v uších, ale i v samotných srdcích izraelského lidu.

Slovo, které je ústředním motivem nového života, na sebe bere v každém okamžiku jinou podobu, jiný tón či barvu. Symbolika pouště však nese po staletí poselství stejné. Dnes je hlas volajícího přehlušen pomyslým řinčením kol vozů vezoucích pozlátka, jež nabízí tento svět, ale která odvádějí pozornost od odvěké imanentní touhy člověka po Zdroji těchto lákadel. Tentokrát to však není jen izraelský národ, ale celý svět, jenž nese důsledky odvrácení se od Boha. Protože původcem pokoje může být jen Pokoj sám. A tak se opět v celém světě prohlubuje jakýsi všudypřítomný neklid.

Při hledání možných cest, jak dát život vyschlým pouštím dnešního času, jsem dospěla k závěru, že všude, kde je láska, tam přebývá Bůh. Všude tam, kde upřednostňujeme druhé před sebou samými otevíráme srdce pro nebe. Oběť totiž reflektuje váhu našich hodnot. Jsem-li ochoten cokoliv obětovat pro druhé, byť už jen svůj čas věnovaný naslouchání, pak kategoricky vyjadřuji to, že si vážím více druhého než svého času. A náš čas je to nejcennější, co nám život nabízí.

Ať už prorok Izaiáš či Jan Křtitel, oba nás vybízejí k bdělosti našeho srdce, abychom nespolehali jen na své síly, ale abychom neúnavně připravovali cestu Páně, vyrovnávali mu stezku.

Každé společenství, každé místo, kde bude docházet k uspořádávání našich hodnot, kdy služba druhým bude onou oázou, která nás může přivést ke zdroji vody živé, k samotnému Ježíši Kristu, nám dává naději na setkání s Kristem. Slovy Písma „Cokoliv jste udělali pro jednoho z těchto mých nejposlednějších bratří, pro mne jste udělali.“⁷⁹ Člověk totiž může svou víru ukázat svými skutky.⁸⁰

Viditelný svět, hmota, tělo jsou všechno dobrým stvořením Božím. Klíčem k nalezení jeho Stvořitele je jistě i cesta těch, kteří se nabídnou v soucitu a milosrdenství těm, kteří nesou kříž. Ti také uvidí Ježíšovu pravou podobu.

⁷⁹ Mt 25,40.

⁸⁰ Srov. Jk 2,18.

Tam, kde *passio* (utrpení) nalézá *compassio* (soucit), tam ten, který vešel do hlubin utrpení, vtiskuje soucitu pečeť pravosti, doslova jej podepisuje krví.⁸¹

Poušť v biblickém smyslu je obrazem situace lidu, který se pro svou nevěrnost cítí opuštěný od Boha. Proměna pouště v bezpečnou oázu pak naznačuje znovuzrození lidu, který opět zakusí životodárnou moc svého Boha. Tak kéž přestaneme být k výzvě proroků hluší a ztišíme se, abychom zaslechli sebenepatrnější poryv Ducha Svatého, který si nás povede k Pánu.

V přístupu vůči tématu jsem si neustále kladla otázku, zda neupadnu, byť náběhově do fragmentárnosti či myšlenkové neúplnosti. Na straně druhé jsem upřednostnila východisko spirituální teologie z tohoto dilematu: tvůrčí svobodu, která respektuje požadavek systematickosti, ale zároveň zdůrazňuje legitimní představení akcentů, které odpovídají osobní volbě.

⁸¹ Srov. HALÍK, Tomáš. *Čas prázdných kostelů*, s. 116n.

SEZNAM LITERATURY

ALTRICHTER, M. *Mé srdce přichází: Bůh zázraků, něhy a milosrdenství*. Současné otázky. Olomouc: nakladatelství Centra Aletti Refugium Velehrad-Roma, 2021. ISBN 978-80-7412-413-6.

ALTRICHTER, M. Mezi traktátem a zkušeností. O postavení předmětu spirituální teologie, in Aa.Vv., Studijní texty ze spirituální teologie IV., Refugium, Olomouc 2010, s. 61–68.

ALTRICHTER, M. *Na počátku nebyl koronavirus, ale Bůh*. Současné otázky. Olomouc: nakladatelství Centra Aletti Refugium Velehrad-Roma, 2020.

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona, včetně deuterokanonických knih. Český ekumenický překlad. 6. přeprac. vyd., (4. vyd. v ČBS). Přeložil Miloš BIČ. [Praha]: Česká biblická společnost, 1995. ISBN 80-85810-08-5.

DATTRINO, L. *Patrologie*, KTF UK, Praha 1997.

GROSSI, V. – SINISCALCO, P. *Křesťanský život v prvních staletích*. Kořeny víry, CDK, Brno 1995. ISBN 80-85959-04-6.

GRÜN, A. *Doprovázení na duchovní cestě*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2014. Malý duchovní život. ISBN 978-80-7195-705-8.

HALÍK, T. *Čas prázdných kostelů*. Praha: NLN, 2020. ISBN 978-80-7422-761-5.

HŘEBÍK, J. ed. *Izaiáš: revidovaný překlad s výkladovými poznámkami*. Přeložil Václav BOGNER. V Praze: Česká biblická společnost, 2018. ISBN 978-80-7545-075-3.

Izaiáš: komentovaný překlad řecké septuagintní verze. V Praze: Vyšehrad, 2018. Septuaginta. ISBN 978-80-7429-987-2.

KARCZUBOVÁ, L., „Mé tělo bydlí v bezpečí (srov. Žl 16,9)“ in *Communio*, Mezinárodní katolická revue, 105/4 (2022), s. 64-75.

- LIMBECK, M. *Evangelium sv. Matouše*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996. Malý stuttgartský komentář. ISBN 80-7192-146-7.
- LIMBECK, M. *Evangelium sv. Marka*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997. České katolické biblické dílo. ISBN 80-7192-219-6.
- MAREČEK, P. *Evangelium podle Lukáše*. Praha: Centrum biblických studií AVČR a UK v Praze ve spolupráci s Českou biblickou společností, 2018. Český ekumenický komentář k Novému zákonu. ISBN 978-80-7545-065-4.
- MRÁZEK, J. *Evangelium podle Matouše*. Praha: Centrum biblických studií AVČR a UK v Praze ve spolupráci s Českou biblickou společností, 2011. Český ekumenický komentář k Novému zákonu. ISBN 978-80-87287-44-6.
- POSPÍŠIL, C. V. *Teologie služby*. Karmelitánské nakladatelství v Kostelním Vydří, 2002. ISBN 80-7192-748-1.
- ROSKOVEC, J. *Evangelium podle Jana*. Praha: Centrum biblických studií AVČR a UK v Praze ve spolupráci s Českou biblickou společností, 2020. Český ekumenický komentář k Novému zákonu. ISBN 978-80-87287-72-9.
- ŠPIDLÍK, T. *Slyšet Boha v ranním vánku: krátká rozhlasová zamyšlení*. Malý duchovní život. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005.
- ŠPIDLÍK, T. *Spiritualita křesťanského Východu: mnišství*. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2004. ISBN 80-86715-16-7.
- THIBODEAUX, M. E. *Schůzky s živým Bohem: objevování ignáciánského examenu*. Přeložil Vladislav ŠIMÁK. Societas (Refugium Velehrad-Roma). Olomouc: nakladatelství Centra Aletti Refugium Velehrad-Roma, 2021.
- Výklady ke Starému zákonu*. IV. Knihy prorocké. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998. ISBN 80-7192-274-9.
- VLKOVÁ, G. I. *Izajáš: svědectví o vítězíci důvěře*. Praha: Vyšehrad, 2014. Rozhovory nad Biblií. ISBN 978-80-7429-334-4.

VLKOVÁ, G. I. *Úvod do prorocké a mudroslovné literatury Starého zákona. 2.*,
přepřac. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. ISBN 978-80-
244-1593-2.